

Л.С. Бакирова, А.К. Мурзалимова*

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті,
071412, Қазақстан Республикасы, Семей қ., Глинка к-сі, 20 А
e-mail: murzalimova.assel@gmail.com

ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ ПАЙДА БОЛҒАН КЕЗДЕГІ ХАЛЫҚТЫҢ ТІРШІЛІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІ ЖОСПАРЛАУ ЖӘНЕ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аңдатпа: Бұл мақалада төтенше жағдай кезіндегі тіршілікті қамтамасыз етуді жоспарлау, оны ұйымдастыру және қамтамасыз етудің қызметтерінің іс-әрекетінің үйлесімділігі, тіршілікті қамтамасыз ету ресурстарының қажеттілігін анықтау және тіршілікті қамтамасыз етудің шараларын уақытылы болуы туралы қарастырылған.

Төтенше жағдайлар кезінде халықты тіршілікпен қамсыздандыру, адамдардың денсаулығын және жұмыс істеу жағдайын көтеру шаралары қолға алынады. Төтенше жағдайда пайда болған кезде және адамдардың денсаулығын сақтау және өмірін қорғауға, материалдық шығындардың көлемін азайтуға, сонымен қатар төтенше жағдайлар аймағын жоюға бағытталған құтқару, апаттық-қалпына келтіру және басқа да шұғыл жүргізілетін жұмыстар. Бұл жүргізілетін шаралар мыналарды қамтиды: тұрғындарды азық-түлікпен, ауыз сумен және де күнделікті қажетті бар құралдарымен қамсыздандыру, бактерологиялық, химиялық, радиоактивті зақымданудан азық-түлікті, су қоймалары және су беру жүйесін қорғау. Халықты коммуналды-тұрмыстық, медициналық қамсыздандыру, санитарлық тұрғыдан қарау, құрал-жабдықтарды, көлікті, аумақты залалсыздандыру бойынша жұмыс жасау, халыққа нақты ақпарат беру, адамдардың моральдық-психологиялық көмек беру шараларын жасау және тұрғындарды еңбек ету мүмкіншілігімен қамсыздандыру.

Түйін сөздер: Төтенше жағдай, жоспарлау және ұйымдастыру, қауіпсіздікті қамту, қорғаныс шаралары.

Төтенше жағдай кезіндегі тіршілікті қамтамасыз етудің маңызды шаралары:

Жедел қажеттілік: құтқару-іздеу жұмыстары, жедел эвакуация, алғашқы көмек.

Су және санитария: суды үлестіру, сақтау және өңдеу, адамға қажет емес қалдықтарды жинау.

Уақытша паналау қажеттілігінде: уақытша паналау орындары, құрылыс немесе ремонт, тұрмыстық отынды үлестіру.

Денсаулыққа байланысты қажеттіліктер: медицина қызметі, медициналық құрал-жабдықтар, эпидемиологиялық қадағалау.

Азық-түлік және тамақтану: қысқа мерзімді азықтарды үлестіру, ұзақ мерзімді азықтарды үлестіру, тамақтануды қадағалау.

Жоспарлауды жүзеге асыру. Бұл мәселені міндеттер көлемі нақтыланған және төтенше жағдайда көмек көрсету бойынша операцияларға қатысатын ұйымдардың, ресурстардың көбі анықталған кезеңде шешу қажет. Төтенше жағдай кезінде құтқару операцияларына қандай ұйымдар мен қызметтер тартылатынын жоспарлау белгілейді.

Төтенше жағдайлар және қажеттіліктерді бағалау. Тиімділікке қол жеткізу үшін, қажеттіліктерді бағалау бойынша жұмыс мұқият жоспарланып, алдын ала ұйымдастырылады. Көп жағдайда қажеттіліктерді ауқымды бағалау тізбекті толықтырулармен, төтенше жағдай туындағаннан кейін мүмкіндігінше тез жүргізілуі тиіс.

Қоғамды ақпараттандыру. Жоспарда төтенше жағдай уақытында қоғамды ақпараттандыру әдістері, сондай-ақ осы қызметтің орындалуына жауаптылар анықталуы тиіс. Тұрғындарды ақпаратпен қолдауға жауапты адам белгіленуі тиіс. Ұйымдар БАҚ ақпаратты кім ұсынатынын анықтаулары қажет[1].

Сумен қамту және тазалық шарттары.

Көбінесе төтенше жағдай туындаған жерлерде таза, ауыз суға жарамды сулардың жеткілікті мөлшері жоқ болса, бұл денсаулыққа үлкен қауіп болып табылуы мүмкін. Адамдар сусыз өмір сүргенге қарағанда, тамақсыз біраз өмір сүре алады. Осылайша, таза, ішуге

жарамды судың жеткілікті мөлшерімен қамту төтенше жағдай кезіндегі артықшылықтардың бірі болып табылады. Тазалық күйіне жауаптылыққа таза сумен қамту, қоқыстан эксперименттермен тазалау, кеміргіштерді бақылау, тамақты өңдеу шарттарын бақылау, канализация жүргізу, т.б. кіреді. Осы қызметтердің барлығы жоспарда көрсетілуі тиіс.

Сумен қамтуға, санитарлық шарттарға қатысты мәселелердің кей бірін жоспарда нақтылы көрсетілуі тиіс. Су ресурстары:

- Су ресурстарының потенциалы және қолданудың саясаты, инфрақұрылымы, техникалық мүмкіндіктері қандай? Жауапкершілік кімге жүктелген?
- Сумен қамтуды тарату жүйесі бар ма?
- Қыста немесе құрғақшылықта немесе су көздерінің ластану жағдайында қандай әрекеттерді қолдану керек?
- Қандай жабдық қажет? Су резервуарларын орнату керек пе немесе судың жергілікті көздері бар ма?

Санитарлық шарттар:

- Жауапкершілік кімге жүктелген (қоғам немесе жеке сектор)?
- Санитарлық шаралар бойынша оқыту бағдарламаларын жүргізу қажет пе?
- Санитарлық шараларды жоспарлау мәдениеті жеткілікті жоғары ма?

Тамақтандыру. Тамақтандыруды қамту бойынша қызмет төтенше жағдай кезінде зардап шеккен тұрғындардың азық-түліктік қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған. Әрекеттердің алдын ала анықталған жоспарын негізге ала отырып, азық-түлікпен қамтуға жауаптылар, ұйымдар мен агенттіктер әсердің әр түрлі дәрежесі мен қарқындылығындағы төтенше жағдайда және апаттарда қажеттіліктерді анықтап есептейді [1].

Осы дайындық фазасында келесі сұрақтарға жауап беру қажет:

- осы жерде төтенше жағдайға ұшыраған адамдардың қанша мөлшері тұрады?
- азық-түлікті жеткізуде қажеттіліктерді бағалауға және төтенше жағдайға әрекет етудің осы бағытының координациясына кім жауап береді?
- берілген жерде, аймақта, елде қандай азық-түлік ресурстары қол жетімді?
- зардап шеккен тұрғындарға қандай азық-түліктер қажет?
- азық себетінің құрамдары қандай?
- әр түрлі климаттық аймақтарда калорияларға қажеттіліктер қанша болуы керек? (мысалы, биік таулы жердің ең суық климатында)
- қандай да бір резервуарлар, жергілікті ресурстар бар ма?
- жергілікті нарықтың, бағалардың мүмкіндіктері қандай?
- жасқа толмаған балалардың тамақтануына негізгі қажеттіліктер қандай?
- берілген жерде, аймақта, елде азық-түліктерді таратудың қандай жүйелері бар? ТЖ кезінде олар қалай қолданылуы мүмкін?
- ТЖ орнына жақын аймақтарда тұратын, зардап шекпеген тұрғындар да азық-түлікпен қамтыла ма?
- азық-түліктерді сақтауға қажеттіліктер қандай? Осы қажеттіліктерді қанағаттандыруға қандай қоймалар бар?

Материалды-техникалық қамту және транспорт. Әрекет ету бойынша операциялардың көбі апат аймағына гуманитарлық көмектің, персоналдың және жабдықтың тасымалдануын талап ететіндіктен, материалды-техникалық қамту мен тасымалдауды жоспарлаудың тиімділігі әрекет ету бойынша операцияларда жалпы табыстың шешуші факторларының бірі болып табылады [2].

Осылайша, жоспарлауда материалды-техникалық қамту мен тасымалдауға қатысты, келесі аспектілерді қарастыру қажет:

- апаттың негізгі аймағына және зардап шеккен елді-мекенге көмек жеткізудің жиі бағыттарын анықтау;
- материалды-техникалық құралдарды сақтауға арналған сыйымдылықтарды анықтау және оларды қорға қою;
- тасымалдау әдістерін, сондай-ақ көліктің бағасын және қолжетімділігін қоса отырып, қажетті шарттарды анықтау;
- отынның, гараждардың барын анықтау, оларды резервациялауды қамту және шектеулерді нақтылау;

- автомобильдерге қандай қосалқы бөлшектер қажеттігін анықтау және барлық алдын ала дайындықтарды жасау;
- ТЖ кезінде материалды-техникалық қамту бойынша операцияларды қамтуға жауапты бөлімдердің немесе тұлғаларды анықтап, оларды оқыту.

Шаруашылық қажеттіліктер. Көмек көрсету бойынша операцияларды жүргізуге арналған құрамдарды жоспарлауда баспанамен, сумен және азық-түліктермен қамту сияқты шаруашылықты қажеттіліктерді ескеру қажет. Сабын сияқты, қажетті, тазалықты ұстау мен аурулардың алдын алуға арналған көрпелер, ыдыс, суға арналған сыйымдылықтар, сіріңке, т.б. заттар. Төтенше жағдайдан зардап шеккен елді мекенге көмек көрсету бойынша операцияларда қажетті болып табылады. Жағдайлар әр жолы әр түрлі болуы мүмкін болғандықтан, қажетті заттар тізімі бұл жағдайға әр заттың сәйкестігі негізінде қамту бойынша агенттілікпен құрылуы тиіс.

Жоспарлауда келесі мәселелерді ескеру қажет:

- қандай заттар қажет және ұсынылуы тиіс?
- сақтауға қоймалар қажет пе? Сақтауға қандай жергілікті мүмкіндіктер бар?
- суға арналған сыйымдылықтар, тамақ дайындауға арналған отындар, пештер, ыдыстар мен киімдер қоры қандай?
- қоймалардың күйі қандай?
- қажеттіліктерді зерттеу бойынша қызметтерді басқару мен қамтуға кім жауапты?

Денсаулық сақтау және тамақтандыру. Денсаулықты сақтауға негізгі талаптар барлық төтенше жағдайда бірдей. Ауыз судың тазалығы, тазалық шарттары, тамақтандыру, баспана тазалығы, денсаулық туралы қамқорлық тірі қалуды үгіттеудің негізі және көмек көрсету бойынша операциялардың басты өмірлік маңызды құрамы болып табылады. Таза ауыз суға қол жеткізу, баспананың қанағаттанарлық санитарлы күйі және тамақтану стандарттары аурулардың алдын алуға көмектеседі [3].

Осылайша, жоспарлау кезінде барлығы болмаса да, кейбір денсаулық сақтау мен тамақтандыруға қатысты мәселелерді қарастыру керек:

- төтенше жағдай кезінде денсаулық сақтау мен тамақтандырудың қажеттіліктерін бағалау бойынша қызметтердің басқарылуына және қамтылуына кім жауап беретінін?
- денсаулық сақтау жүйесі қандай және төтенше жағдай немесе апаттар туындағанда ол қандай қызмет көрсетеді?
- жұқпалы аурулардан екпе салу қайда жүргізілуі мүмкін?
- қосымша тамақтандыруға (балаларға, жүктілерге және бала емізетін әйелдерге) немесе тамақтандырудың арнайы бағдарламаларында негізгі талаптар қандай?
- қысқы уақытта туындайтын төтенше жағдайға қандай арнайы дайындықтар қажет?
- елді-мекеннің жоғары тығыздығында қандай әрекеттер қолдану қажет? Бұл төтенше жағдайға дейін және одан кейінгі денсаулық сақтау күйіне қалай әсер етеді?
- балалардың үлкен санында қандай әрекеттерді жасау қажет?
- зардап шеккен елді-мекеннің әр түрлі топтарына (балалар, жүкті әйелдер, т.б.) қандай арнайы қамту қажет?

Зардап шеккендерді орналастыру. Кейбір жағдайларда, үйлері бұзылған немесе мекендеуге жарамсыз болған зардап шеккендерге жедел баспана ұсыну қажет болады. Бұл кезде мектеп сияқты, қоғамдық ғимараттарға үйсіз адамдарды орналастыру немесе уақытша баспана жасауға брезентпен, шатырмен қамту, жедел жөндеу жұмысын жүргізу қажеттілігі туындайды [4].

Осылайша, жоспарлауда келесі мәселелерді ескеру қажет:

- баспана қажеттіліктерін бағалау бойынша қызметтерді басқаруға және қамтуға кім жауапты?
- жергілікті тұрғындармен өзара қатынастармен және жеке меншік жерге байланысты қандай қиындықтар туындауы мүмкін?
- пайдалануға болатын, мекендеуге жарамды қандай да бір баспана бар ма?
- жазғы / қысқы уақытта қандай қиындықтар туындауы мүмкін?

- достарында немесе туыстарында орналастырылған, зардап шеккендерге қандай көмек көрсетілуі мүмкін?

Қауіпсіздікті қамту және қорғау. ТЖ туындау жағдайына жоспар қызметтің осы түріне кім жауапты және тұрғындармен заттарын қорғау мен қауіпсіздіктерін қамту үшін қандай шаралар қолданылуы тиістігін анықтау керек. Әдетте бұл полициялардың жергілікті бөлімшелерінің міндеттеріне кіреді.

Әдебиеттер тізімі

1. В.В. Пармон, А.В. Врублевский, М.М. Тихонов. Организация и проведение аварийно-спасательных работ – Минск: КИИ, 2015. – С. 45-50.
2. Г.Ф. Ласута [и др.]. Тактика проведения аварийно-спасательных работ. Охрана труда и техника безопасности : учеб. пособие – Минск : РЦСиЭ МЧС, 2011. – С 120-124.
3. Харисов Г.Х., Калайдов А.Н., Фирсов А.В. Организация и ведение аварийно-спасательных работ. Учеб. пособие. – М.: Академия ГПС МЧС России, 2011. – С 56-59.
4. Олишевский, А.Т. Организация и ведение аварийно-спасательных и других неотложных работ. Учебное пособие. – М.: Проспект, 2018. – С 259-265.

Л.С. Бакирова, А.К. Мурзалимова*

Университет имени Шакарима города Семей
071412, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Глинки, 20 А
e-mail*: murzalimova.assel@gmail.com

ПЛАНИРОВАНИЕ И ОРГАНИЗАЦИЯ ЖИЗНЕОБЕСПЕЧЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В СЛУЧАЕ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы планирования жизнеобеспечения в условиях чрезвычайной ситуации, согласованности действий служб его организации и обеспечения, определения потребности в ресурсах жизнеобеспечения и своевременности мер жизнеобеспечения.

При чрезвычайных ситуациях принимаются меры по жизнеобеспечению населения, повышению состояния здоровья и функционирования людей. Спасательные, аварийно-восстановительные и другие неотложные работы при возникновении чрезвычайных ситуаций и направленные на охрану жизни и здоровья людей, снижение объемов материальных потерь, а также ликвидацию зоны чрезвычайных ситуаций. Эти мероприятия включают в себя: обеспечение населения продуктами питания, питьевой водой, а также имеющимися средствами ежедневной необходимости, защиту продовольствия от бактериологического, химического, радиоактивного заражения, системы водоснабжения и водохранилищ. Коммунально-бытовое, медицинское обеспечение, санитарный осмотр населения, работа по обеззараживанию оборудования, транспорта, территории, предоставление достоверной информации населению, оказание морально-психологической помощи и обеспечение населения возможностью трудиться.

Ключевые слова: чрезвычайная ситуация, планирование и организация, обеспечение безопасности, защитные меры.

L. Bakirova, A. Murzalimova*

Shakarim University of Semey,
071412, Republic of Kazakhstan, Semey, Glinka str., 20 A
e-mail*: murzalimova.assel@gmail.com

PLANNING AND ORGANIZATION OF PEOPLE'S LIVELIHOODS IN THE EVENT OF AN EMERGENCY

Abstract: This article discusses the issues of life support planning in an emergency situation, the coordination of the actions of its organization and support services, determining the need for life support resources and the timeliness of life support measures.

In emergency situations, measures are taken to support the population, improve the health and functioning of people. These measures include: providing the population with food, drinking water, as well as available means of daily use, protecting food from bacteriological, chemical, radioactive contamination, water supply systems and reservoirs. Public utilities, medical support, sanitary inspection of the population, work on disinfection of equipment, transport, territory, providing reliable information to the population, providing moral and psychological assistance and providing the population with the opportunity to work.

Key words: emergency situation, planning and organization, security, protective measures.

Авторлар туралы мәліметтер

Лайля Сапарбаевна Бакирова – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университетінің Химиялық технология және экология кафедрасының оқытушысы; Қазақстан Республикасы; E-mail: bakirova2010@mail.ru. ORCID: 0000-0002-3474-4775.

Әсел Қабдығалиқызы Мурзалимова – Семей қаласының Шәкәрім атындағы университетінің Химиялық технология және экология кафедрасының докторанты; Қазақстан Республикасы; E-mail: murzalimova78@mail.ru. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5709-7825>.

Сведения об авторах

Лайля Сапарбаевна Бакирова – преподаватель кафедры химической технологии и экологии, Университет имени Шакарима города Семей; Республика Казахстан; e-mail: bakirova2010@mail.ru. ORCID: 0000-0002-3474-4775.

Асель Кабдығалиевна Мурзалимова – докторант кафедры химической технологии и экологии, Университет имени Шакарима города Семей; Республика Казахстан; e-mail: murzalimova78@mail.ru. ORCID: 0000-0001-5709-7825.

Information about the authors

Laila Saparbaevna Bakirova – Lecturer of the Department of Chemical Technology and Ecology, Shakarim University of Semey; Republic of Kazakhstan; e-mail: bakirova2010@mail.ru . ORCID: 0000-0002-3474-4775.

Assel Kabdygalievna Murzalimova – Doctoral student of the Department of Chemical Technology and Ecology, Shakarim University of Semey; Republic of Kazakhstan; e-mail: murzalimova78@mail.ru. ORCID: 0000-0001-5709-7825 .

МРНТИ: 65.59.31

Б.К. Асенова*, Қ.М. Қабаева

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті,
071412, Қазақстан Республикасы, Семей қ., Глинка к-сі, 20 А
e-mail: asenova.1958@mail.ru

МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАР МЕН ЖАСӨСПІРІМДЕРГЕ АРНАЛҒАН КӘСІПТІК – БАҒДАРЛАНҒАН ЕТ НАНЫНЫҢ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа: Бұл мақалада тамақ өнімдері өндірісіне жаңашыл азық – түлік өнімдерінде маңызды сұранысқа ие болатын мектеп жасындағы балалар мен жасөспірімдерге арналған кәсіптік бағдарланған ет нандарын енгізудегі артықшылықтарды зерттейді. Біздің қазіргі еліміздегі еттен әзірленетін өнімдер көлемін ұлғайту және өндіріс көлемін тиімді дамыту үшін өнімді уақытылы және сапалы әзірлеу қажеттілігі, сондықтан еттен әзірленетін ет нандары жаңа, тиімділігін арттыру мақсатында жоғары құрал – жабдықтармен және заманауи технологиялармен қатар, жаңашыл өнімдермен толықтырылуы қажет екендігін қарастырады. Ет нандарының дамуы, халықтың функционалды өнімдерге деген сұранысы мен қажеттіліктің артуы технология әзірлеуге және функционалды өнімдер өндіруге мүмкіндік береді. Экологиялық таза шикізаттарды пайдалану арқылы отандық және шетелдік өндірушілерге бәсекеге қабілетті өнім жасауға мүмкіндік береді.